

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ТВЕРДОХЛЄБ Марина Юрїївна

УДК [351+ 354]: 364-1.177

**АКСІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

25.00.01 – теорія та історія державного управління

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Київ 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ДАНИЛЕНКО Лідія Іванівна,
Національна академія державного управління
при Президентові України, професор кафедри
парламентаризму та політичного менеджменту,
старший науковий співробітник.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління,
ОНИЩУК Світлана Василівна,
Івано-Франківська обласна державна адміністрація,
заступник голови,
заслужений юрист України;

кандидат наук з державного управління
КАНАВЕЦЬ Марина Володимирівна,
Центр адаптації державної служби до стандартів
Європейського Союзу, директор Центру.

Захист відбудеться *24 грудня 2019 року о 12-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

Автореферат розісланий *21 листопада 2019 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Я.В. Качан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна, визначивши свій шлях демократичного розвитку з 1991 року, переосмислює традиційні і створює нові теоретичні та методологічні підходи до державного управління. Серед них – аксіологічний підхід, обумовлений наявними проблемами державного управління, такими як: девальвація ціннісних орієнтирів у діяльності законодавців (парламентарів), що проявляється в розвитку олігархічної економіки, непотизму, політичної корупції, інших негативних чинників низької політичної культури; збільшення питомої ваги електоральних ініціатив щодо підвищення рівня довіри до парламенту як до вищого представницького інституту держави; незначна ефективність змін у вітчизняному законодавстві щодо вимог до народних депутатів.

У цьому контексті важливого значення набувають питання ціннісних орієнтирів, визначених державами-учасницями ЄС і вимогами сучасного українського суспільства, пріоритетністю програмних завдань Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020" та Стратегії державної кадрової політики України на 2012-2020 роки, законів України «Про запобігання корупції», «Про очищення влади» та ін., які потребують суттєвих змін у поведінці представників політичного класу, залучення патріотично налаштованої молоді до результативного й ефективного виконання функцій публічного управління в представницьких органах влади, розвитку лідерства, доброчесності, відкритості, моральної відповідальності та відповідальної поведінки народних депутатів України, створення ідеології консолідації нації та виховання громадянської свідомості, відповідальності, гуманістичних та демократичних цінностей у суспільстві й парламентській діяльності, зокрема.

Враховуючи особливу значущість парламентської діяльності, як такої, що обумовлена організацією та здійсненням представництва народу у вищому законодавчому органі влади – Верховній Раді України, актуалізуємо увагу на тому, що саме народні депутати та їх адміністративний апарат здатні спрямовувати вектори розвитку суспільних відносин і визначати тип життєдіяльності, характер та динаміку розвитку суспільства й держави в цілому.

Серед філософських поглядів на проблему, зазначену в дослідженні, чільне місце посідають праці Аристотеля, Т.Гоббса, Н.Макіавеллі, Ш.Монтескьє та ін. Значна роль у її вивченні належить працям зарубіжних учених – М.Дюверже, К.Клакхолма, Д.Істона, Ф.Фукуями та ін., в яких відображено такі аксіологічні концепції, як біхевіоралізм, постбіхевіоралізм, структуралізм, інституціоналізм, ситуативізм, перманентність («м'якість мислення»), каузальність (організаційна кібернетичність).

Окремі аспекти державного управління на засадах аксіології (науки про цінності) розкрили у своїх працях вітчизняні науковці: Т.Е.Василевська, Р.В.Войтович, В.В.Голубь, В.А.Гошовська, Н.В.Грицяк, Л.І.Даниленко, Ю.Д.Древаль, Ю.Г.Кальниш, В.В.Карлова, В.М.Козаков, А.Ф.Колодій, Б.Кухта, Т.В.Новаченко, С.В.Онищук, Л.А.Пашко, М.І.Пірен, І.Г.Сурай, О.В.Суший,

В.В.Шусть та ін., в яких виокремлено низку аспектів щодо духовно-ідеологічної кризи, що охопила всі прошарки сучасного українського суспільства; посилення недовіри до інститутів державної влади; необхідності очищення влади на засадах законності; розвитку соціально-ціннісних орієнтацій та відповідальності парламентарів як представників вищого законодавчого органу державної влади. Однак, аксіологічні основи парламентської діяльності не вивчались комплексно у державному управлінні.

Значення теми дослідження також пов'язане із закономірністю функціонування ціннісних орієнтирів розвитку, яка залишається сферою стихійних рішень і ситуативних інтересів у сфері державного управління, зокрема в парламентській діяльності.

Актуальність обраної теми, ступінь її наукової розробки зумовили вибір об'єкта, предмета, постановку цілей і завдань дисертаційного дослідження. Тема дослідження відповідає таким напрямам паспорта спеціальності 25.00.01 – теорія та історія державного управління, як «закономірності, особливості, тенденції й основні чинники розвитку державотворення та державного управління»; «політика й державне управління; взаємовідносини держави та суспільства, державної влади з політичними партіями, об'єднаннями й організаціями громадян»; «сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи державного управління»; «стиль державно-управлінської діяльності; вплив на нього зовнішніх і внутрішніх чинників».

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження відповідає пріоритетному напрямку дисертаційних досліджень Національної академії державного управління при Президентові України – “Українські та європейські цінності в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект” і напрямку дослідницької діяльності кафедри парламентаризму та політичного менеджменту щодо еволюції розвитку аксіологічного підходу до державного управління, що відповідають меті й дослідницьким завданням здійснюваного кафедрою наукового проекту “Теоретико-методологічні засади парламентаризму та парламентської діяльності” (номер державної реєстрації 0115U004064). Питання ціннісного ставлення до парламентської діяльності та дослідження зарубіжного досвіду щодо стандартів ефективної роботи законодавчих органів влади відповідають затвердженим напрямам дослідження наукового проекту “Цінності, стандарти, компетентність в парламентській діяльності” (номер державної реєстрації 0116U002770); питання соціальної відповідальності народних депутатів як інструмент визначення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності та засіб запобігання політичній корупції в діяльності парламентарів відповідають затвердженим напрямам дослідження наукового проекту “Політична корупція в парламентській діяльності: природа, прояви, запобігання” (номер державної реєстрації 0117U002872); питання стандартизації й індексації парламентської діяльності як засіб підвищення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності відповідають затвердженим напрямам дослідження наукового проекту “Теоретико-методологічні засади розвитку сучасної моделі представницької влади у

державотворчому процесі України” (номер державної реєстрації 0118U000638), які здійснюються кафедрою.

У межах цих досліджень: визначено еволюційний розвиток аксіологічних концепцій державного управління; здійснено порівняльний аналіз зарубіжного досвіду забезпечення стандартів ефективної роботи законодавчих органів влади та запропоновано практичні рекомендації парламентським фракціям, політичним партіям, парламентарям, Верховній Раді України щодо стандартизації й індексації парламентської діяльності як засобу підвищення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності; здійснено теоретико-методологічне обґрунтування аксіологічних основ парламентської діяльності, серед яких принципи доброчесності, моральної відповідальності та відповідальної поведінки, напрями їх розвитку, зміст та сутнісні характеристики ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності; уточнено функції парламенту та парламентарів в умовах застосування аксіологічних основ парламентської діяльності.

Мета і завдання дослідження. Метою є теоретико-методологічне обґрунтування аксіологічних основ парламентської діяльності в умовах демократичних змін у державі та розробка практичних рекомендацій щодо їх застосування в діяльності Верховної Ради України, інститутів громадянського суспільства, народних депутатів України.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання*:

- визначити еволюційний розвиток аксіологічних концепцій державного управління;
- уточнити понятійно-категорійний апарат дослідження проблеми ціннісного ставлення до парламентської діяльності;
- розкрити проблеми дослідження аксіологічних основ парламентської діяльності;
- узагальнити зарубіжний досвід (Велика Британія, США, Канада, держави-учасниці ЄС) щодо стандартів ефективної роботи законодавчих органів влади в аспекті їх соціально-ціннісної орієнтації;
- обґрунтувати ціннісно-орієнтовану парламентську діяльність як теоретико-методологічний аспект її аксіологічних основ;
- розробити технологію визначення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності;
- охарактеризувати детермінанти ціннісного ставлення до парламентської діяльності в Україні та надати практичні рекомендації з її вдосконалення.

Об’єкт дослідження – аксіологічні основи парламентської діяльності.

Предмет дослідження – теоретико-методологічний аспект аксіологічних основ парламентської діяльності.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань дисертаційної роботи було використано комплекс взаємопов’язаних наукових методів, а саме:

- методи історичного, порівняльного, лонгітюдного аналізу – для здійснення пошуку в історичному, компаративному досвіді аналогів і детермінант застосування основ аксіології парламентської діяльності в державному управлінні в Україні та провідних державах світу;

– системний аналіз – для розробки практичних рекомендацій з адаптації зарубіжного досвіду щодо застосування теоретико-методологічних основ ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності в державному управлінні;

– структурно-функціональний метод – для розкриття сутності понять «парламентська діяльність», «ціннісно-орієнтована парламентська діяльність», «ціннісне ставлення до парламентської діяльності»;

– метод теоретичного й емпіричного аналізу – для опрацювання наукових джерел інформації та чинного законодавства з цієї проблеми;

– метод статистичної та математичної обробки даних – для розробки й обґрунтування технології визначення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності;

– метод моделювання та прогнозування – для визначення й теоретико-методологічного обґрунтування аксіологічних основ парламентської діяльності та розроблення практичних рекомендацій щодо їх застосування в діяльності Верховної Ради України та народних депутатів України.

Застосування цих методів гарантувало ймовірність та об'єктивність отриманих результатів, сприяло досягненню поставлених цілей і виконанню зазначених завдань.

Дослідження ґрунтується на зарубіжних та вітчизняних наукових джерелах, матеріалах українських і міжнародних конференцій з проблеми дослідження, інтернет-ресурсів, статистичних даних, аналізі нормативно-правових актів, стратегічних документів та програм тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертаційній роботі:

вперше:

– науково обґрунтовано аксіологічні основи парламентської діяльності, що ґрунтуються на: цінностях парламентської культури і законотворчості та їх складових (транспарентність, громадська активність, гуманістичність, демократичність), обумовлених структурою ціннісної орієнтації, що включає відповідальну поведінку, моральну відповідальність та добросовісність; аксіологічних принципах (інформаційності, самовдосконалення, толерантності, професіоналізму, рівноправності, партнерства, виборності, національної спрямованості, гуманізму, верховенства права, інноваційності, демократизму); розширених і доповнених функціях парламенту та парламентарів, що спрямовують їх діяльність на демократичний розвиток держави; технології визначення індексу її ціннісно-орієнтованої спрямованості;

– розроблено та обґрунтовано технологію визначення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, що характеризує рівень сформованості парламентської культури за критеріями належності до національної політико-управлінської еліти, політичної компетентності та досвіду роботи в інститутах громадянського суспільства;

удосконалено:

– науковий підхід до формування ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, яка передбачає запровадження процедур: прозорості та підзвітності в

діяльності парламенту; самоаналізу й самовдосконалення в діяльності парламентарів з урахуванням індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності; формування парламентської культури, розвитку законотворчості, гуманістичних та демократичних принципів діяльності, що ґрунтуються на міжнародних стандартах ефективної роботи законодавчих органів влади, розвитку професіоналізму парламентарів у галузі публічного управління та адміністрування й досвіді їх роботи в інститутах громадянського суспільства;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-термінологічний апарат науки державного управління завдяки уточненню змісту понять на основі аналізу їх основних характеристик із позицій структурно-функціонального підходу, зокрема «парламентська діяльність» як особливий вид політичної діяльності вищого законодавчого органу влади в державі, в якому здійснюється активна взаємодія її суб'єктів (політичні організації держави – політичні партії та їх утворення, зокрема парламент) та об'єктів (інститути державної влади, бізнесу, президентства, законодавчої та судової гілок влади) шляхом забезпечення фундаментальних, правових, соціальних та культурних прав і свобод громадян, виразником волі яких є парламентар, що виступає політико-управлінським лідером і має якості, здатності (вміння, навички, установки) та цінності, які є найактуальнішими для суспільства в конкретний історичний період; «ціннісне ставлення до парламентської діяльності» як спосіб вираження цінностей, принципів та установок у політичній культурі суб'єктів та об'єктів активної взаємодії в державі; «ціннісно-орієнтована парламентська діяльність» як спосіб активної взаємодії суб'єктів та об'єктів у державі, що ґрунтується на аксіологічних принципах рівноправності, партнерства, вибору, національної ідеї, інформаційності, самовдосконалення, толерантності, професіоналізму і сприяє забезпеченню парламентської культури та її складових (громадсько-активна позиція й транспарентність) і високому рівню законотворчості на засадах принципів гуманізму та демократії;

– підходи до розвитку аксіологічних основ парламентської діяльності в Україні на підставі врахування зарубіжного досвіду провідних держав (Велика Британія, США, Канада, держави-учасниці ЄС) щодо стандартів ефективної роботи законодавчих органів влади в аспекті розвитку ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, зокрема розширення прав Верховної Ради України щодо висловлення недовіри уряду, надання прав громадським організаціям щодо їх доступу до стенограм засідань парламентських комітетів, за винятком тих, на яких розглядаються питання національної безпеки; посилення контролю з боку парламентської партії за регулярністю проведення зустрічей депутатів з виборцями; створення внутрішньопарламентського органу контролю якості діяльності та проведення ним системного моніторингу вивчення рівня довіри до парламенту; скорочення терміну для підготовки відповіді на запит парламенту;

- структура ціннісної орієнтації парламентської діяльності, яка ґрунтується на критеріях доброчесності, моральної відповідальності та відповідальної поведінки кожного із суб'єктів та об'єктів активної взаємодії в державі;

- розкриття основних вимог українського суспільства і держави до парламентської діяльності, що ґрунтується на визначеній залежності між рівнем парламентської культури та результативністю діяльності парламентарів;

- теоретичні положення щодо етапів становлення і розвитку аксіологічних основ парламентської діяльності в зарубіжній (із середини ХХ ст.) та вітчизняній (у кінці ХХ ст.) теорії державного управління шляхом систематизації методів дослідження поведінки особистості, обґрунтування аксіологічних принципів та критеріїв парламентської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що узагальнення, висновки та пропозиції зроблено з урахуванням основних теоретичних підходів щодо структури та змісту парламентської діяльності й показників визначення рівня її ціннісної спрямованості. У навчальному процесі результати дослідження можуть стати частиною відповідних підручників, посібників, навчальних матеріалів тощо, а також можуть бути безпосередньо використані під час викладання таких дисциплін, як «Парламентаризм у публічному управлінні», «Політичний менеджмент у публічному управлінні» та інших спеціалізованих курсах у вищих навчальних закладах. Висновки і пропозиції щодо розробки та обґрунтування науково-теоретичних основ аксіології парламентської діяльності можуть бути використані безпосередньо у практиці діяльності Верховної Ради України, зокрема її структурними підрозділами – парламентськими фракціями та політичними партіями, парламентськими комітетами.

Практичні рекомендації щодо підвищення рівня політичної культури, політичної свідомості та політичної поведінки парламентаріїв і їх соціально-ціннісних орієнтирів можуть стати підґрунтям для напрацювання проектів нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства України в цьому питанні.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції, отримані в дисертації, були враховані й використані:

- Інститутом підвищення кваліфікації керівних кадрів Національної академії, зокрема із застосування лонгітюдного методу дослідження соціально-ціннісних орієнтирів лідерів парламентських партій у Верховній Раді України УІІІ скликання (акт про впровадження від 20.02.2019 року) ;

- Апаратом Верховної Ради України, зокрема під час обговорення пропозицій до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» щодо посилення законодавчо закріплених вимог до депутатів, які порушили парламентську дисципліну (довідка про впровадження від 10.01.2019 року № 05-5/03-3);

- народним депутатом України Верховної Ради України УІІІ скликання, зокрема в частині апробації технології визначення індексу соціально-ціннісної спрямованості парламентської діяльності як пріоритетної системи цінностей, принципів та установок народних депутатів, спрямованих на дотримання демократичних і гуманістичних принципів державного управління та розвиток добробуту в державі (довідка про впровадження від 12.03.2019 року № 229-96-УІІІ);

- Громадською організацією «Академія парламентаризму», зокрема з розширення знання про стандартизацію ефективності роботи законодавчих органів

влади, проведення незалежного громадського моніторингу якості діяльності парламентарів та визначення їх соціально-ціннісних орієнтирів у парламентській діяльності (довідка про впровадження від 08.01.2019 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею здобувача. Внесені на захист наукові положення, висновки, рекомендації і пропозиції одержані ним самостійно. У спільній роботі з Л.І.Даниленко «Підвищення індексу ціннісно-орієнтованої діяльності українських парламентарів як фактор протидії політичній корупції» автором розроблені практичні рекомендації щодо застосування аксіологічних основ парламентської діяльності в роботі Верховної Ради України та народних депутатів України з метою протидіяти політичній корупції у парламенті.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення і практичні висновки дисертації розглядалися на засіданнях кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії.

Основні ідеї, положення, висновки дисертаційного дослідження було апробовано на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: “Парламентські читання” (Київ, 2016; 2017); “Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект” (Київ, 2016); “Державне управління в Україні: виклики та перспективи” (Запоріжжя, 2017); “Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності” (Київ, 2017); “Формування публічної служби, чутливої до людей з особливими потребами: цифрові технології” (Київ, 2017); “Становлення публічного адміністрування в Україні” (Дніпро, 2018); “Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку” (Київ, 2018); “Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування” (Київ, 2018).

Публікації Загальні положення та зміст дисертації відображено в 14 наукових працях, з яких 3 статті опубліковано в наукових фахових виданнях України з державного управління, які відображають основні наукові результати дисертації; 2 статті – в зарубіжних виданнях; 9 статей у виданнях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 212 сторінок, обсяг основного тексту 162 сторінки. Робота містить 10 таблиць, 6 рисунків, 7 додатків, 1 формулу. Список використаних джерел включає 208 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено зв'язок роботи з напрямками наукових досліджень Національної академії; визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет, описано підходи та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію про їх упровадження й апробацію, публікації за темою дисертації, її структуру та обсяг.

У першому розділі – “Аксіологічний підхід до парламентської діяльності в теорії і практиці державного управління” – здійснено аналіз теоретичних джерел з розвитку аксіологічного підходу до державного управління у сфері парламентської діяльності; уточнено понятійно-категорійний апарат дослідження аксіологічних основ парламентської діяльності; виокремлено проблеми дослідження аксіологічних основ парламентській діяльності, пов’язані з дослідженням сучасних теорій державного управління, зокрема елітознавства, лідерства, вітчизняного парламентаризму.

З’ясовано, що розвиток аксіологічного підходу до державного управління відбувається в західній науці з середини ХХ ст. під кутом зору актуальних соціально-політичних цінностей та у вітчизняній науці – з кінця ХХ - початку ХХІ ст., що вплинуло на розвиток ціннісної ієрархії інститутів державної влади, їх ціннісних функцій та мотивів, причинно-наслідкових зв’язків, зокрема ціннісної орієнтації парламентської діяльності.

Охарактеризовано аксіологічні концепції (біхевіоралізм, або поведінковий підхід Д. Істона, постбіхевіоралізм К.Клакхолма, структуралізм та інституціоналізм М. Дюверже, ситуативізм Б.Баррі, перманентність П.Чекланда, організаційна кібернетика С.Біера), якими, відповідно, передбачено еволюцію вивчення: поведінки та вчинків окремих особистостей і груп у різних соціальних умовах; державно-управлінських процесів під кутом зору актуальних соціально-політичних цінностей; «інституту» через ціннісну ієрархію; ціннісної функції державної організації як верховенства права; мотивів, погроз, обіцянок, вигравів та втрат, на яких розвивається сценарій владних відносин у державі; проблем управління як перманентного процесу пізнання; каузальних (причинних) процесів, що відбуваються на глибинних структурних рівнях системи.

З’ясовано, що у вітчизняній науці державного управління розвиток аксіологічного підходу відбувся на початку ХХІ ст. шляхом обґрунтування і впровадження концепцій еволюційного розвитку державного управління В.М.Козакова, політичного й політико-управлінського лідерства та елітознавства В.А.Гошовської і Л.А.Пашко, відповідальної політико-управлінської еліти М.І. Пірен, вітчизняного парламентаризму В.А.Гошовської та ін.

Визначено, що кожній концепції аксіологічного підходу до державного управління відповідають власні методи дослідження (системне спостереження; функціональний, системний та структурний аналіз; оцінювання; порівняння; систематизація; статистична та кібернетична обробка даних), які в комплексі виступають інструментом вимірювання рівня дотримання керівниками загальнолюдських та загальнонаціональних цінностей і можуть бути використані, зокрема, при відборі парламентаріїв (законодавців), як основних суб’єктів парламентської діяльності, до парламенту – найвищого органу державної законодавчої влади, в якому здійснюється представництво основних політично активних груп населення країни.

Уточнено, що парламентська діяльність є процесом активної взаємодії політично активних громадян з державною владою і характеризується:

- взаємодією політичних партій та їх утворень, у тому числі парламенту з інститутами державної влади, бізнесу, президенства, виконавчої та судової гілок влади;

- способами забезпечення відповідної організованості та регулювання і стимулювання масової поведінки на підтримку дій парламенту, в результаті чого формується державна влада з чітко розподіленими функціями – законодавчими, виконавчими, судовими;

- рівнем політичної культури суб'єктів активної взаємодії в державі, складовими якої є: політична свідомість, що сприяє формуванню парламенту – вищого виборного органу державної законодавчої влади; політична ідеологія, що сприяє визначенню пріоритетних принципів розвитку держави й суспільства; політична поведінка, що сприяє формуванню відповідального ставлення до виконання завдань держави та суспільства, в основі якої лежать цінності особистості.

Уточнено, що загальнонаціональні цінності утверджуються в державі на теоретичному, організаційному та нормативно-правовому рівнях. На теоретичному рівні цінність є не лише «благом особистості», а й її правами; на організаційному – етичною поведінкою особистості; на нормативно-правовому – дотриманням нормативних актів, які в багатьох країнах регулюються кодексами поведінки чи окремими правилами етики.

Визначено, що *відповідальна поведінка*, як складова політичної культури, є її вищим рівнем і характеризується особистісно-соціальною зрілістю особистості, її спроможністю усвідомлено й вільно приймати власні рішення, бути схильною до інтересів людей і суспільства, здатною до саморегуляції. Іншими складовими політичної культури визначено *моральну відповідальність*, регулятором якої є сумління, та *доброчесність*, регулятором якої є чесність у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпоряджанні державними ресурсами.

Охарактеризовано три типи поведінки парламентарів, що відзначаються: популізмом (імпульсивний тип /нижчий), стабільністю політичної сили та її лідера, чіткими та зрозумілими ідеологічними установками і програмами (нормативний тип /середній), ефективною системою прозорих та зрозумілих правил і норм соціальної взаємодії та партнерства (відповідальний тип/вищий). Визначено, що рівень відповідальної поведінки парламентарів вимагає дотримання ними вимог чинного законодавства та депутатської присяги; рівень моральної відповідальності регулюється сумлінням особистості; рівень доброчесності – чесністю у способі власного життя, виконанні повноважень та обов'язків.

Уточнено, що *ціннісна орієнтація парламентської діяльності* є сучасним принципом державного управління, який сприяє спрямуванню діяльності її суб'єктів та об'єктів активної взаємодії на добробут та захист фундаментальних, правових, соціальних і культурних прав та свобод людини.

У **другому** розділі – “*Теоретико-методологічне обґрунтування аксіологічних основ парламентської діяльності*” визначено: аксіологічні принципи парламентської діяльності, які класифіковано за ключовими параметрами та характеристиками; зміст та основні характеристики аксіологічних підвалин

парламентської діяльності, покладені в основу індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності як інструменту відповідності встановленим нормам щодо політичної культури парламентарів та інших суб'єктів парламентської діяльності.

Основними параметрами аксіологічних підвалин парламентської діяльності визначено:

- парламентську культуру, ключовими характеристиками якої є транспарентність в активній взаємодії суб'єктів та об'єктів парламентської діяльності, що забезпечується умовами розвиненої комунікаційної мережі та громадсько-активною позицією виборців і парламентарів за умов розвиненої демократії в державі;

- законотворчість, основними характеристиками якої є дотримання суб'єктами та об'єктами парламентської діяльності демократичних і гуманістичних засад в їх активній взаємодії.

Обґрунтовано, що параметри ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності (парламентська культура і законотворчість) характеризуються сукупністю аксіологічних принципів, класифікованих за ціннісними характеристиками відповідної взаємодії: *транспарентної*, яка ґрунтується на інституційних (залежних від зовнішніх обставин) принципах інформаційності й самовдосконалення та особистісних (залежних від особистості) принципах толерантності і професіоналізму; *громадсько-активної* – на інституційних принципах виборності й національної спрямованості та особистісних принципах рівноправності і партнерства; *гуманної* – на інституційних принципах верховенства права та особистісних принципах гуманності; *професійної* – на інституційних принципах демократичності та особистісних принципах інноваційності.

З'ясовано, що при застосуванні принципів ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, спрямованих на розвиток демократії, гуманізму в суспільстві й добробуту в державі, суттєво розширюються функції парламенту та парламентарів.

Функції *парламенту* доповнюються завданнями щодо: підвищення рівня парламентської культури (законодавча); посилення ролі інформаційного суспільства у державі (представницька); створення умов для транспарентності парламентської діяльності (установча); активного залучення представників громадянського суспільства до парламентської діяльності (контрольна); посилення захисту національних інтересів (бюджетно-фінансова та зовнішньополітична).

Функції *парламентарів* потребують: обґрунтування системи цінностей, покладених в основу законопроекту (законотворча); вдосконалення професійної підготовки політичних лідерів для формування чітких ідеологічних позицій та цінностей (світоглядна); запровадження програм з унормування соціально-ціннісних основ поведінки парламентарів (регулятивна); моніторингу результатів діяльності парламенту, спрямованих на підвищення добробуту держави (компенсаторна); урізноманітнення видів комунікацій у парламентській діяльності (комунікативна); посилення відповідальності членів політичних партій і груп щодо їх політичних поглядів, інтересів, цінностей (інтегруюча); вивчення, узагальнення, осмислення інформації про стан масової свідомості, оцінка діяльності всіх гілок

влади, окремих організацій, територій на наукових засадах (аналітична); наукового прогнозування розвитку політичних процесів у країні й парламенті (прогностична); оперативного забезпечення зворотного зв'язку суб'єктів та об'єктів політичної діяльності інформацією щодо якісних характеристик їхньої взаємодії (інформативна); консультування виборців щодо їх політичної активності (консультативна).

Для визначення вектору спрямування парламентської діяльності у напрямі дотримання демократичних цінностей розроблено та обґрунтовано *Індекс ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності* (далі – Іцопд) як інструмент відповідності встановленим нормам політичної культури парламентарів та інших суб'єктів парламентської діяльності, в основу якого покладено індикатори:

- належності до представників політико-управлінської еліти, що відображають стан дотримання національних політичних традицій, пов'язаних із результатами діяльності кількох поколінь парламентарів, які є зразком у поведінці;
- рівня політичної компетентності, що відображають стан оволодіння знаннями і вміннями у галузі публічного управління та адміністрування, у яких політичні переконання сформовані на основі знань про політичний ідеал особистості та прагнення бути його гідним;
- рівня громадянської зрілості, що відображають стан досвіду роботи в інститутах громадянського суспільства, зокрема політичних партіях, які мають чітко визначену національну ідею.

Встановлено, що кожен з індикаторів Іцопд визначається за номінальною вимірювальною шкалою і має три рівні – частковий, поглиблений, сталий (рис.1).

Аксіологічні основи ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності							
а) параметри діяльності:							
парламентська культура				законотворчість			
б) особливості взаємодії:							
транспарентність		активність		гуманність		професійність	
в) принципи та їх прояви у конкретних умовах взаємодії: інституційні ¹ ; особистісні ² :							
Інформаційність ¹	Толерантність ²	Виборність ¹	Рівноправність ²	Верховенство права ¹	Гуманність ²	Демократичність ¹	Інноваційність ²
Самовдосконалення ¹	Професійність ²	Спрямованість ¹	Партнерство ²				
г) функції парламенту та парламентарів, що спрямовують їх діяльність на демократичний розвиток держави							
д) Іцопд за індикаторами належності до національної політико-управлінської еліти, політичної компетентності та досвіду роботи в інститутах громадянського суспільства (може проявлятися на трьох рівнях)							

Рис. 1. Структурна схема зображення аксіологічних основ ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності (авторська розробка).

Шляхом експертного оцінювання встановлено, що рівень Іцопд у Верховної Ради України УІІІ скликання є *частковим і* йому відповідають наявні елементи порушення чинного законодавства та незначна кількість парламентарів з високим рівнем політичної культури.

З'ясовано, що причинами часткового (низького) стану Іцопд у Верховної Ради України УІІІ скликання є:

- за першим індикатором – відсутність виборчого законодавства, яким би передбачалась прозора, доступна та підзвітна система фінансування виборчої кампанії; відсутність дотримання традицій українського парламентаризму; наявність певної кількості депутатів, які порушують закони; наявність депутатів, які порушують етику професійних відносин; суттєва розбіжність поглядів депутатів щодо образу зразкової поведінки парламентаря; системні порушення дисципліни, які позбавлені будь-якого покарання;

- за другим індикатором – відсутність законодавчої вимоги щодо політичної компетентності парламентарів; відсутність значного досвіду благодійної діяльності; відсутність чітко визначених політичних пріоритетів; наявність яскраво виражених емоційних дій парламентарів; наявність популізму;

- за третім індикатором – недостатня кількість громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на захист національних інтересів; велика кількість громадських організацій, діяльність яких підтримується за рахунок міжнародних грантів; меншість парламентарів, які мають досвід роботи в громадських організаціях.

У **третьому** розділі – “*Напрями розвитку аксіологічних основ парламентської діяльності в Україні*” визначено детермінанти ціннісного ставлення до парламентської діяльності в Україні; охарактеризовано міжнародний досвід застосування демократичних та гуманістичних цінностей у парламентській діяльності та визначено шляхи його імплементації в діяльність Верховної Ради України; розроблено практичні рекомендації суб'єктам парламентської діяльності з метою її удосконалення на засадах аксіології.

З'ясовано, що важливу роль у системі трансформації, в якій перебуває Україна кінця ХХ - початку ХХІ ст., відіграють високостатусні верстви українського населення, до яких належать, зокрема, парламентарі, які у певних соціальних спільнотах мають найбільшу легітимність (визнання), здатні створювати широку базу підтримки своїм діям та формувати стосовно неї позитивне ставлення у масовій свідомості.

Встановлено поетапне зростання індикатора зрілості громадянського суспільства в Україні (від 90-х років ХХ ст. – проголошення незалежності України, до 2004-2005 рр. – Помаранчева революція та 2013-2014 рр. – Революція Гідності), про що свідчать результати дослідження, проведені нами лонгітюдним методом дослідження (пролонгованим у часі) на прикладі лідерів парламентських партій Верховної Ради України УІІІ скликання.

Визначено, що важливими детермінантами ціннісного ставлення до парламентської діяльності в Україні є: формування стійких ціннісних орієнтирів шляхом професіоналізації парламентарів; охоплення всіх ієрархічних рівнів

державного управління представницькими формами народовладдя через популяризацію знань про вітчизняний парламентаризм.

Охарактеризовано критерії ефективної роботи парламентів європейських держав та запропоновано способи їх реалізації в діяльності Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні аксіологічних основ парламентської діяльності в умовах демократичних змін у державі та розробці практичних рекомендацій щодо їх застосування в діяльності Верховної Ради України, інститутів громадянського суспільства, народних депутатів України.

Отримані в процесі дослідження результати, їх апробація та використання в практичній діяльності підтверджують актуальність дослідження, свідчать про досягнення поставленої мети, виконання завдань та дають підстави для формулювання таких висновків і пропозицій:

1. Систематизовано аксіологічні концепції державного управління та з'ясовано, що їх розвиток розпочався з середини ХХ ст. у західній науці під кутом зору актуальних соціально-політичних цінностей, таких як ціннісна ієрархія інститутів державної влади, їх ціннісні функції та мотиви, ціннісні причинно-наслідкові зв'язки, що знайшли своє відображення у теоріях біхевіоралізму, постбіхевіоралізму, структуралізму, інституціоналізму, ситуативізму, перманентності, організаційній кібернетиці; в Україні – наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст., що сприяло розвитку концепцій вітчизняного парламентаризму, елітознавства, політико-управлінського лідерства, архетипів політичних лідерів, еволюційного розвитку державного управління на соціально-ціннісних засадах.

Встановлено, що застосування аксіологічного підходу забезпечує розгляд будь-яких державно-управлінських і політичних процесів, у тому числі парламентських, не лише з точки зору інститутів держави та суспільства чи їх структурних елементів, а й поведінки і вчинків суб'єктів (політичні організації держави – політичні партії, їхні утворення, зокрема парламенти) та об'єктів (інститути державної влади, бізнесу, президенства, виконавчої і судової гілок влади) активної взаємодії в державі, що характеризується повагою до прав людини та її свобод, утвердженням цінностей особистостей у державі й соціальної значущості самої держави.

Охарактеризовано типи політичної поведінки парламентарів як основних суб'єктів парламентської діяльності (імпульсивна, нормальна, відповідальна) та виокремлено пріоритетні методи її дослідження, такі як: системне спостереження; функціональний, системний, структурний аналіз; оцінювання, порівняння, систематизація, статистична та кібернетична обробка даних.

2. Уточнено, що: парламентська діяльність є особливим видом політичної діяльності вищого законодавчого органу влади в державі, де здійснюється активна взаємодія суб'єктів та об'єктів у державі шляхом забезпечення фундаментальних, правових, соціальних і культурних прав та свобод громадян, виразником волі яких є

парламентар – політико-управлінський лідер, що має якості, здатність (уміння, навички, установки) й цінності, найбільш актуальні для суспільства в конкретний історичний період; ціннісно-орієнтована парламентська діяльність є способом активної взаємодії суб'єктів та об'єктів у державі, що ґрунтується на аксіологічних принципах рівноправності, партнерства, вибору, національної ідеї, інформаційності, самовдосконалення, толерантності, професіоналізму, гуманності, інноваційності, демократичності, верховенства права, сприяє забезпеченню їх парламентської культури та її складових (громадсько-активна позиція, транспарентність) і законотворчості.

З'ясовано, що цінність є складним утворенням, яке має дуалістичну природу, являючи собою єдність об'єктивного й суб'єктивного, матеріального й ідеального; ґрунтується на ціннісній свідомості й ціннісних орієнтаціях особистості; сприяє забезпеченню ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності.

3. Розкрито проблеми дослідження аксіологічних основ парламентської діяльності (правові, соціальні, освітні), пов'язані з розвитком чинного законодавства у сфері парламентаризму, формуванням громадянського суспільства та вдосконаленням системи підготовки до парламентської діяльності.

Встановлено пряму залежність між ціннісно-орієнтованою парламентською діяльністю і демократичними цінностями парламентської культури та основними її характеристиками – транспарентністю, громадсько-активною позицією, законотворчістю.

Визначено структуру ціннісної орієнтації парламентської діяльності, яка включає:

- відповідальну поведінку суб'єктів та об'єктів активної взаємодії в державі (характеризується особистісно-соціальною зрілістю особистості, її спроможністю усвідомлено й вільно приймати власні рішення, бути схильною до інтересів інших людей і суспільства, здатною до саморегуляції);

- моральну відповідальність суб'єктів та об'єктів активної взаємодії в державі (регулятором такої відповідальності є сумління, що характеризується здатністю відмовитись від депутатського імунітету, цінністю вміння слухати інших людей, свободи дії, свободи вибору та свідомого вибору варіантів поведінки);

- добросовісність суб'єктів та об'єктів активної взаємодії в державі (регулятором виступає чесність у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків і розпоряджанні державними ресурсами; характеризується добрим ставленням до громадян).

Проаналізовано зміст основних функцій Верховної Ради України (законодавча, представницька, установча (державотворча, організаційна), парламентського контролю, бюджетно-фінансова, зовнішньополітична) та народних депутатів України (законотворча, світоглядна, регулятивна, компенсаторна, комунікативна, інтегруюча, аналітична, прогностична, інформативна, консультативна) і запропоновано внесення змін (розширення, доповнення) у контексті реалізації аксіологічних принципів парламентської діяльності.

4. Узагальнено та проаналізовано зарубіжний досвід (Велика Британія, США, Канада, держави-учасниці ЄС) щодо стандартів ефективної роботи законодавчих

органів влади в аспекті розвитку ціннісної орієнтації парламентської діяльності, які полягають у: розширенні прав парламенту щодо висловлення недовіри уряду, надання права доступу громадським організаціям до стенограм засідань парламентських комітетів, за винятком тих, на яких розглядаються питання національної безпеки; посиленні контролю з боку парламентської партії за регулярністю проведення зустрічей депутатів з виборцями; створенні внутрішньо-парламентського органу контролю якості діяльності та проведенні ним системного моніторингу вивчення рівня довіри до парламенту; скороченні терміну підготовки відповіді на запит парламенту. Це дало можливість визначити основні чинники (умови) сприяння реалізації базових принципів ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, такі як: створення єдиної пропорційної системи виборів для забезпечення рівноправності; розвиток знань про демократичні світові традиції у виборчому законодавстві; формування інтегративної моделі парламенту; підтримка та продовження національних традицій; формування і розвиток інформаційного суспільства та суспільства знань; самореалізація особистості шляхом максимального розкриття її власних можливостей і талантів; зміна стилю парламентської діяльності та поведінки її учасників у їх взаємодії; забезпечення соціального діалогу як основної форми взаємодії законодавчої гілки влади з іншими інститутами держави й суспільства.

5. Науково обґрунтовано аксіологічні основи парламентської діяльності, що базуються на: аксіологічних концепціях і методах їх реалізації в публічному управлінні; цінностях парламентської культури й законотворчості та їх складових (транспарентність, громадська активність, гуманність, демократичність), обумовлених структурою ціннісної орієнтації, що включає відповідальну поведінку, моральну відповідальність, добросовісність; аксіологічних принципах (інформаційності, самовдосконалення, толерантності, професіоналізму, рівноправності, партнерства, виборності, національної спрямованості, гуманізму, верховенства права, інноваційності, демократизму); розширених і доповнених функціях парламенту та парламентарів, що спрямовують їх діяльність на демократичний розвиток держави; технології визначення індексу ціннісно-орієнтованої спрямованості, що характеризує рівень сформованості парламентської культури і враховує належність парламентарів до національної політико-управлінської еліти, наявність у них політичної компетентності та досвіду роботи в інститутах громадянського суспільства.

6. Розроблено та обґрунтовано індекс ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності як технологію визначення рівня парламентської культури, в основу якого покладено індикатори:

- належності до політико-управлінської еліти, що відображають стан дотримання національних політичних традицій, пов'язаних із результатами діяльності кількох поколінь парламентарів, які є зразком у поведінці;

- рівня політичної компетентності, що відображають стан оволодіння знаннями та вміннями у галузі публічного управління й адміністрування, у яких політичні переконання сформовані на основі знань про політичний ідеал особистості та прагнення бути його гідним;

– рівня громадянської зрілості, що відображають досвід роботи в інститутах громадянського суспільства, зокрема політичних партіях, які мають чітко визначену національну ідею.

Встановлено, що сталість індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності (найвищий рівень) є відображенням стану сформованості парламентської культури, що притаманна переважній більшості парламентарів, які дотримуються національних політичних традицій, мають професійну підготовку в галузі публічного управління та досвід роботи в інститутах громадянського суспільства, зокрема політичних партіях.

7. Визначено, що розвиток індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності в Україні залежить від реалізації принципу поділу влади в державі, запровадження пропорційної виборчої системи з відкритими партійними списками, розвитку галузі знань «Публічне управління та адміністрування» у сфері парламентаризму, заміни старих правил поведінки на нові базові цінності парламентської діяльності, що ґрунтуються на парламентській культурі як сукупності цінностей, потреб і мотивів її суб'єктів та об'єктів активної взаємодії в державі.

Охарактеризовано етапи розвитку Наукової школи вітчизняного парламентаризму, створеної на базі єдиної в Україні кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України, та сформульовано практичні рекомендації з удосконалення парламентської діяльності в Україні на засадах аксіології, зокрема:

- запровадження відкритого конкурсу на заміщення вакантної посади Керівника Апарату Верховної Ради України як характеристики компетентного відбору фахівців, які володіють умінням забезпечувати політичний консенсус;
- формування корпоративної політичної відповідальності у парламенті шляхом запровадження практики зміни Керівника Апарату Верховної Ради України одночасно зі зміною Голови Верховної Ради України;
- дотримання вимог чинного законодавства щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності як характеристики спроможності парламентарів діяти за власним сумлінням, а не з примусу або через санкції;
- внесення змін до статуту політичної партії, який має вміщувати відомості про порядок здійснення витрат політичної партії, що сприятиме покращенню партійної дисципліни;
- внесення змін до чинного законодавства в аспекті запобігання його порушенням з боку парламентарів.

Напрямами подальших наукових досліджень теми дисертації визначено: теоретичні засади стандартизації парламентської діяльності; розвиток народовладдя в Україні як національна цінність; механізми забезпечення якості парламентської діяльності.

Список опублікованих праць за темою дисертації.

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Твердохлеб М.Ю. Аксиологічний підхід до парламентської діяльності: сутність та методи дослідження. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2017. Вип.1 (57). С. 46-53.
2. Твердохлеб М.Ю. Аксиологічні підходи до парламентської діяльності. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України (серія «Політичні науки»*. 2016. № 2 (81). С. 55 – 62.
3. Твердохлеб М.Ю. Проблеми застосування аксиологічного підходу до парламентської діяльності. *Державно-управлінські студії*. 2018. № 4 (6). URL: <http://box5800.temp.domains/~ipkeduua>

Статті в зарубіжних виданнях

4. Tverdokhlieb M.Y. Axiology of the Parliamentary Activity: Essence and Features. *Public policy and economic development: Scientific and Practical Journal*, Issue 2016. 9 (13). P. 151-161. URL: [file:///C:/Users/Lida/Desktop/ТВЕРДО/Випуск%209\(13\)%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Lida/Desktop/ТВЕРДО/Випуск%209(13)%20(1).pdf)
5. Tverdokhlieb M.Y. Technology of determining the index of value-oriented parliamentary activity. *Public management. Публічне урядування*. № 1 (16). January 2019. P.199 – 211. URL: <https://mail.ukr.net/classic#readmsg,id=15531685450272307222&folder=0&page=3>

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

6. Твердохлеб М.Ю. Цінності та відповідальна поведінка народних депутатів. *Державне управління в Україні: виклики та перспективи*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12-13 травн. 2017 р.) Запоріжжя: Класич. приват. у-нт, 2017. С. 26- 31.
7. Твердохлеб М.Ю. Значення аксиологічного підходу до парламентської діяльності. *Становлення публічного адміністрування в Україні* : матеріали VIII Всеукр. міжвуз. конф. студентів та молодих учених / за заг.ред. С. О. Шевченка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 139 – 142. URL: <https://docplayer.net/85109792-Stanovlennya-publicnogo-administruvannya-v-ukrayini.html>.
8. Твердохлеб М.Ю. Психологічні особливості мовного повідомлення у законодавчому процесі. *Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект*: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Київ, 3-4 лист. 2016 р.) /За заг. ред. В.С.Куйбіди, М.М.Білинської, В.М.Сороко, Л.А.Гаєвської. Київ: НАДУ, 2016. С. 73-76.
9. Твердохлеб М.Ю. Понятійне поле дослідження проблем аксиології парламентської діяльності в теорії державного управління. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Київ, 26 трав. 2017 р.) : у 5 ч. / за заг. ред. В.С. Куйбіди, А.П.Савкова, С.В.Загороднюка. – Київ: НАДУ, 2017. Ч. 2: *Децентралізація публічного управління*. С. 123 – 126.

10. Твердохлеб М.Ю. Пріоритетні принципи ціннісного ставлення до парламентської діяльності в Україні. *Формування публічної служби, чутливої до людей з особливими потребами: цифрові технології* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Київ, 10 лист. 2017 р.) /За заг. ред. В.С.Куйбіди, М.М.Білінської, В.М.Сороко, Л.А.Гаєвської. Київ: НАДУ, 2017. С. 251 – 254.

11. Твердохлеб М.Ю. Відповідальність та доброчесність як ціннісні складові парламентської діяльності. *Парламентські читання: Сьома щоріч. міжнар. конф.* (Київ, 26-27 трав. 2017 р.) К.; Україна, 2017. С. 97-102. URL: http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Zbirka_7_Parlametski_Chytannya_2017_1.pdf

12. Твердохлеб М.Ю. Міжнародні стандарти ефективної роботи законодавчого органу влади та їх застосування в Україні. *Актуальні питання підготовки фахівців у сфері публічного управління та адміністрування: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжн. уч.* (Київ, 1-2 лист. 2018 р.): у 2 т. Т.2. С. 245 – 249.

13. Даниленко Л.І., Твердохлеб М.Ю. Підвищення індексу ціннісно-орієнтованої діяльності українських парламентарів як фактор протидії політичній корупції. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч., присвяч. 100-річчю держ.служби в Україні* (Київ, 25 трав. 2018 р.): у 5 т. /За заг.ред. В.С.Куйбіди, М.М.Білінської, О.М.Петроє. Київ: НАДУ, 2018. С. 121 – 123.

14. Твердохлеб М.Ю. Індекс ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності та методика його визначення. *Політична корупція в парламентській діяльності: природа, прояви, запобігання: навч. посіб. / авт. кол.: заг. ред. проф. В.А. Гошовської. Серія «Бібліотека народного депутата».* К., 2017. С. 91-110.

АНОТАЦІЯ

Твердохлеб М.Ю. Аксіологічні основи парламентської діяльності: теоретико-методологічний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2019.

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні аксіологічних основ парламентської діяльності в умовах демократичних змін у державі та розробці практичних рекомендацій щодо їх застосування в діяльності Верховної Ради України, інститутів громадянського суспільства, народних депутатів України.

Систематизовано еволюційний розвиток аксіологічних концепцій державного управління; охарактеризовано парламентську діяльність як спосіб активної взаємодії парламенту з іншими інститутами держави й суспільства; уточнено зміст і структуру ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, яка є складним

утворенням, що ґрунтується на сформованій парламентській культурі та законотворчості.

Охарактеризовано зарубіжний досвід (Велика Британія, США, Канада, держави-учасниці ЄС) в аспекті розвитку ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, який полягає у посиленні контролю за діяльністю парламенту та парламентарів у процесі їх активної взаємодії у державі й суспільстві.

Обґрунтовано аксіологічні основи ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності як систему аксіологічних концепцій та методів їх застосування, аксіологічних принципів транспарентної, громадсько-активної, демократичної та гуманістичної взаємодії в державі, аксіологічних критеріїв добросовісності, моральної відповідальності та відповідальної поведінки, що сприяють підвищенню рівня парламентської культури та законотворчості.

Розроблено та обґрунтовано технологію визначення індексу ціннісно-орієнтованої парламентської діяльності, який характеризує рівень сформованості парламентської культури і включає такі індикатори, як належність парламентарів до національної політико-управлінської еліти, їх політична компетентність та досвід роботи в інститутах громадянського суспільства.

Ключові слова: державне управління, парламентська діяльність, цінність, аксіологічні основи парламентської діяльності, ціннісно-орієнтована парламентська діяльність, парламентар, парламентська культура.

ANNOTATION

Tverdokhleba M.Y. Axiological basis of parliamentary activity: theoretical and methodological aspects. – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Public Administration (PhD): Speciality 25.00.01 – Theory and History of Public Administration. – National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation deals with the solution of actual scientific problem, which consists in theoretical and methodological substantiation of the axiological grounds for parliamentary in conditions of democratic changes in the state and the development of practical recommendations on their application in the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine (Parliament), civil society institutions, people's deputies (members of the Parliament, MPs) of Ukraine.

The study involves the systematic overview of evolution of axiological concepts of public management; description of parliamentary activity as a way of active interaction of parliament with other institutes of the state and society; clarification of the content and structure of value-oriented parliamentary activity, which is considered as complicated formation, based on the adoption of relevant sound parliamentary culture and lawmaking processes.

The dissertation also contains the review of global practice (United Kingdom, USA, Canada, and EU member states) in the development of social value oriented parliamentary activity, which is focused on enhancement of external control over parliamentary and MPs' activities in their effective interaction with the state and society.

The author has stipulated axiological foundations of value-oriented parliamentary activity as the system of axiological concepts and methods of their application, axiological principles of transparent, socially active, democratic and humanistic interaction within the state, axiological criteria of integrity, moral hazard and responsible behavior, which promote the level of parliamentary culture and lawmaking.

The dissertation contains the originally developed methodology of determining the index of value-oriented parliamentary activity, which characterizes the level of formation of parliamentary culture; the mentioned techniques includes the range of indicators such as parliamentarians belonging to the national political-managerial elite, their political competence and experience in civil society institutes.

Key words: public administration, parliamentary activity, subjects of parliamentary activity, the axiology of parliamentary activity, socio-value orientation of parliamentary activity, parliamentarian, parliamentary culture.

ABSTRACT

Tverdokhleba M.Y. Aksjologiczne podstawy działalności parlamentarnej: aspekt teoretyczny i metodologiczny. - Kwalifikacyjna praca naukowa na prawach rękopisu.

Praca doktorska na uzyskanie stopnia naukowego w administracji publicznej według specjalności 25.00.01 - Teoria i historia administracji publicznej. - Narodowa Akademia Administracji Publicznej przy Prezydencie Ukrainy, Kijów, 2019.

W rozprawie rozwiązane jest aktualne zadanie naukowe, polegające na teoretycznym i metodologicznym uzasadnieniu aksjologicznych podstaw działalności parlamentu w warunkach demokratycznych zmian w państwie oraz opracowaniu praktycznych zaleceń dotyczących ich zastosowania w działalności Parlamentu Ukrainy, instytutów społeczeństwa obywatelskiego, deputowanych ludowych Ukrainy.

Został usystematyzowany rozwój ewolucyjny aksjologicznych koncepcji administracji publicznej; opisana działalność parlamentarna jako sposób aktywnej interakcji parlamentu z innymi instytucjami państwa i społeczeństwa; określone treść i struktura zorientowanej na wartości działalności parlamentarnej, która jest złożonym tworzeniem opierającym się na uformowaną kulturę parlamentarną i stanowienie prawa.

Opracowana i uzasadniona jest technologia określania wskaźnika zorientowanej na wartość działalności parlamentarnej, który charakteryzuje poziom formowania się kultury parlamentarnej i obejmuje takie wskaźniki, jak przynależność parlamentarzystów do krajowej elity polityczno-administracyjnej, ich kompetencje polityczne i doświadczenie w instytucjach społeczeństwa obywatelskiego.

Słowa kluczowe: administracja publiczna, działalność parlamentarna, wartość, aksjologiczne podstawy działalności parlamentarnej, działalność parlamentarna zorientowana na wartości, parlamentarzysta, kultura parlamentarna.

Підписано до друку 20.11.2019.
Формат 148x210 мм. Обл.-вид.арк. 1,41.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004.

Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536-14-85